

SPINOZA KRING SOEST

Vijfde bijeenkomst Ethicaleesgroep

Kees Schuyt

17 april 2015

Vijfde boek "De macht van het verstand of de menselijke vrijheid."

"Eindelijk zijn we dan bij boek V aangekomen," opent Kees de middag. "Dit is Spinoza zelf."

We beginnen met een rondvraag.

Het centrale thema in dit boek blijkt voor ons allemaal stelling 23 te zijn geweest.

Toch vindt Kees stelling 41 en 42 het hoogtepunt van de Ethica, omdat dit de stijgende kennis weergeeft.

Waar een aantal van ons over is gestruikeld is het woord God.

"Ik was daar op een gegeven moment helemaal klaar mee," zegt iemand. Een ander reageert hierop met: "Datzelfde had ik ook, maar toen ik besloot het te gaan herlezen en daarbij stringent het woord God schrapte en verving door Natuur, werd het ineens heel duidelijk en begrijpbaar."

Kees verklaart dat Spinoza met opzet het woord God gebruikte als dekmantel. Hij leefde in een roerige tijd, waarin de kerk het voor het zeggen had. Daarom kon hij in zijn boek God niet loslaten, want anders was hij op de brandstapel terecht gekomen. We krijgen de vraag hoe wij zelf het woord God zouden benoemen en komen op Unum → het Ene of het Al-Ene.

Boek V gaat over de vrijheid, wat iets anders is dan de vrije wil. Hierin bewijst Spinoza dat hij **geen** determinist was. De algemene mening is dat Spinoza stelling 22 tot 39 beter weg had kunnen laten, maar zelfs als Spinoza zich vergist, is het leuk om er mee aan de gang te gaan. En stelling 23 is zeer de moeite waard om te bestuderen.

Gonny Pasman - Sackers
Joh. Poststraat 59 3762 VL Soest
tlf: 06-44876223
e-mail: info@spinozakringsoest.nl

SPINOZA KRING SOEST

Mystici grijpen stelling 23 aan om Spinoza een godsdienst toe te bedelen, maar Spinoza blijft alles volgens de geometrie, de logica beredeneren.

De vraag, die hierop volgt, is of Spinoza van zijn filosofie een eigen religie maakt. Kees gaat hierop in door te zeggen dat Spinoza vaak een vervanging van de christelijke achtergrond is. Zijn eeuwigheid is niet christelijk, maar een re-creatie → enduring → het almaar durende generatieproces. Alles is altijd onderdeel van iets groters. Er is een wisselwerking. Het denken van God is eeuwigdurend. Een deeltje daarvan is de geest en dat deeltje blijft dus over. Spinoza is hiermee dus nog steeds rationeel bezig.

Hoe komen we in boek V bij het goede handelen?

In boek V wordt er een draai gemaakt naar de derde soort kennis, de intuïtie. Dit is onze kennis van het ingewikkelde systeem van de hele wereld. Het inzicht van: zo zit het in elkaar. "Als je dat hebt, ga je goed handelen," zegt Kees, "en dat is blijheid, dat is ethiek. Ethiek is de handelingsleer via de weg van het inzicht."

Vervolgens legt Kees ons de compositie van boek V uit.

Voorrede: Hierin bekritiseert Spinoza de leer van Descartes. Descartes beweert dat de mens volstrekte macht heeft over de hartstochten, terwijl Spinoza zegt dat de hartstochten slechts gedeeltelijk zijn te beteugelen via de rede. Hij lost hierin ook het lichaam ↔ geest-probleem van Descartes op.

Stelling 1 - 13: gaat over de macht van het verstand t.o.v. de hartstochten. De balans tussen actieve en passieve ervaring.

Stelling 14 - 20: de kennis + de macht van het verstand wortelen in God. Misschien was het inderdaad de bedoeling van Spinoza om de Ethica hiermee te beëindigen. Maar zoals we al concludeerden, zag hij zich waarschijnlijk gedwongen om er nog een stuk over God aan toe te voegen, om te voorkomen dat hij als atheïst op de brandstapel zou eindigen.

Stelling 21 - 23: handelt over de duurzaamheid van de geest. Een mensenleven is eindig, maar de substantie is eeuwig.

Stelling 24 - 28: Hier gaat het over de derde soort kennis. Eigenlijk heeft Spinoza dat al aangekondigd in boek I, waaruit blijkt dat hij toen al de hele Ethica in zijn hoofd had. Daarom

SPINOZA KRING SOEST

is het herlezen van boek I na boek V een aanrader. Dan wordt het van een deel ineens een geheel.

Stelling 29 - 36: handelt over de geestelijke liefde van en tot God. Van en tot maakt veel verschil, maar aangezien het bij het vertalen uit het Latijn allebei kan, is het niet duidelijk welke van de twee Spinoza heeft bedoeld.

Stelling 36: Hier komt de vrijheid weer terug. Vrijheid is gelegen in het volmaakte inzicht. Hieruit blijkt dat Spinoza geen determinist is. Dat zou antagonistisch zijn.

Stelling 37 - 40: zijn een herhaling van stelling 36.

Stelling 41 - 42: zijn praktische zedelijke richtlijnen. Vreugde → vrijheid → inzicht → deugd. Dit is de weg van de wijzen en de vromen.

Spinoza is niet zonder kritiek. Hij wordt geroemd om zijn tolerantie, maar is absoluut niet tolerant t.o.v. de dominees. Hij is dus kennelijk niet voor de vrije meningsuiting van hen! Zijn TTP is ook een antwoord op zijn verbanning. (over de verbanning is nog een note aan het eind van dit verslag). Het TTP is een rechtvaardiging dat hij gelijk had t.o.v. het jodendom. Hij vormt daar het bijgeloof om tot rationeel geloof.

Stelling 23 komt opnieuw aan bod.

Het gaat over eeuwigheid en dat is iets anders dan onsterfelijkheid!

Kees geeft ons vijf vormen van onsterfelijkheid:

1. Biologisch: het voortbestaan in het nageslacht.
2. Theologisch: het leven na de dood. Dit wordt in boek V weerlegd.
3. Symbolisch: het voortbestaan in creatief werk, zoals Rembrandt in zijn nalatenschap van zijn schilderijen.
4. In de eeuwige natuur: Hindoes strooien de as van de overledene uit in de Ganges, waardoor hij/zij in de natuur terugkeert. Populair gezegd een vorm van recycling.
5. Extase: Transcendentie voorbij de tijd. Het buiten je lichaam treden. Visioenen.

SPINOZA KRING SOEST

Eeuwigheid = oneindigheid = de essentie en existentie van de Substantie, die noodzakelijkerwijs bestaat.

Het systeem is als volgt: Alle enkelingen zijn sterfelijk, maar het bestaan van de enkelingen gaat altijd door en moet daarvoor doorgaan met creëren.

Eeuwigheid of Eternitas betekent ook eeuwige waarheden. Spinoza geeft hiervan zelf het voorbeeld van de driehoek. Diens eigenschap, dat hij drie hoeken heeft, zal altijd blijven bestaan.

De samenleving is ook een oneindig spel dat alleen gespeeld kan worden om te continueren, niet om te winnen.

Kees geeft ons een voorbeeld van het ervaren van de eeuwigheid.

Als je op de Noordpool loopt en je ziet die eeuwenoude ijskap, die alsmaar blijft bestaan, besef je dat dit het bestaan is, waar je deel van uitmaakt.

Uit dit inzicht volgt dat je inzicht krijgt in je eigen bestaan. Inzicht in hoe jouw deeltje samenhangt met het grote geheel.

Het besef dat je eindig bent geeft een rustgevende levensopvatting. Je wordt niet beloond in de hemel, maar ook niet gestraft in de hel. Daarom heet het boek ook Ethica.

De aloude vraag: "Als God bestaat, waarom laat hij dan al dat kwaad in de wereld toe?" wordt door Spinoza beantwoord met: "God bestaat vóór goed en kwaad, dus voor de aandoeningen. Liefde en droefenis worden veroorzaakt door iets van buitenaf en God heeft geen oorzaak van buitenaf."

Hiermee hebben we alle vijf boeken van de Ethica gehad.

De volgende keer bespreken we wat we aan het bestuderen van de Ethica voor onszelf hebben gehad.

- Wat vinden we aan Spinoza wel en niet goed?
- Wat is ons commentaar op Spinoza?
- Is filosoferen wel of niet zinvol? Heeft Socrates gelijk met zijn uitspraak: "Het niet onderzochte leven is niet de moeite van het leven waard".

Tevens zal Wim van Pelt voor ons een verhaal houden over het natuurkundige wereldbeeld met verwijzing naar Spinoza.

*Gonny Pasman - Sackers
Joh. Poststraat 59 3762 VL Soest
tlf: 06-44876223
e-mail: info@spinozakingsoest.nl*

SPINOZA KRING SOEST

En indien er behoefte en tijd is kunnen we ook de samenvatting van Stan Verdult, over de vraag of Spinoza wel of niet een mysticus is, nog ter sprake brengen.

De volgende keer is op vrijdag 8 mei van 10.00 uur tot 12.30 uur.

Note:

In de les kwam de verbanning van Spinoza even ter sprake. Ik wilde toen de les niet onderbreken, maar jullie hierbij alsnog een ervaring hierover vertellen.

Twee jaar geleden werd er tijdens de Open Monumentendag in de synagoge van Winterswijk een rondleiding gegeven. Ik vond dat een mooie gelegenheid om iets over de joodse achtergrond van Spinoza te weten te komen.

Na afloop van de rondleiding werd ons één voor één gevraagd waarom wij hier belangstelling hadden. Toen ik aan de beurt was vertelde ik dat mijn reden Spinoza was. "Die ken ik niet," zei de gids bits. Dat verbaasde mij, want om de hoek zat de grootste literaire boekhandel van de omgeving met een plank vol Spinozana. In mijn onschuld wilde ik het toelichten, maar het woord werd mij direct ontnomen met een nog bottere opmerking dat Spinoza onbekend was. Ik voelde de vijandigheid en hield verder mijn mond.

In de maanden daarna ben ik mij hierin verder gaan verdiepen en kwam er achter dat zelfs in deze tijd Spinoza in de joodse gemeenschap nog altijd wordt doodgezwegen. Studenten mogen niets over hem lezen, er mag nooit over hem worden gesproken en diverse pogingen om vanwege alle achterhaalde ideeën en de geschiedkundige waarde van Spinoza, die ban op te heffen, worden door de huidige rabbijnen nog steeds pertinent van de hand gewezen.

Spinoza blijft voor de joodse gemeenschap voor eeuwig verdoemd!

Inmiddels ben ik bezig met hierover een essay te schrijven.

SPINOZA KRING SOEST

April 2015

Gonny Pasman - Sackers

*Gonny Pasman - Sackers
Joh. Poststraat 59 3762 VL Soest
tlf: 06-44876223
e-mail: info@spinozakingsoest.nl*